

1. Аклаев А. Язык в системе национальных ценностей и интересов / А. Аклаев // Духовная культура и этническое самосознание наций / под ред. Л. М. Дробижевой. – М. : Ин-т этнографии АН СССР, 1990. – Вып. 1. – С. 12–38.
2. Ачкасов В. Этническая идентичность в ситуациях общественного выбора [Электронный ресурс] / В. Ачкасов. – Режим доступа : <http://ecsocman.hse.ru/text/18377679/html>.
3. Горський В. Історія української філософії : підручник / В. Горський, К. Кислюк. – К. : Либідь, 2004. – 488 с.
4. Данилюк І. Мова як чинник згуртованості групового “Ми” / І. Данилюк // Соціальна психологія. – 2008. – № 1 (27). – С. 105–113.
5. Донцов А. Язык как фактор этнической идентичности / А. Донцов, Т. Стефаненко, Ж. Уталиева // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 75–86.
6. Касьянов Г. Теорія нації та націоналізму / Г. Касьянов. – К. : Либідь, 1999. – 352 с.
7. Качала Я. Язык и национальная самоидентификация (на примере словацкого национального языка) / Я. Качала // Язык – культура – этнос. – М., 1994. – С. 51–61.
8. Козловець М. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації / М. Козловець. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с.
9. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні / Л. Нагорна. – К. : ІПіЕНД, 2002. – 272 с.
10. Фишман Дж. Сегодняшние споры между примордиалистами и конструктивистами: связь между языком и этничностью с точки зрения ученых и повседневной жизни / Дж. Фишман // Логос. – 2005. – № 4. – С. 116–124.
11. Хайдеггер М. Время и бытие : статьи и выступления / М. Хайдеггер. – М. : Республика, 1993. – 447 с.
12. Черниш Н. Соціологія : підруч. за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Черниш. – К. : Знання, 2009. – 468 с.
13. Fishman J. A. Reversing Language Shift : Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages. – Clevedon (England) : Multilingual Matters, 1991.

In the article the place of ethnic identity in the structure of social identities, analyzes the factors that influence the process of ethnic identification, highlights the role of language in the awareness of ethnic unity.

Keywords: *ethnic identity, identity, language, identity markers, ethnic community.*

УДК 392.17: 316.324

ББК 63.5 (4 Укр)

Ольга Костюк

ТРАДИЦІЙНІ ІНІЦІАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Обряди ініціації служили засобом управління й перетворення людської особистості за допомогою свідомості, відбувалося кодування підсвідомості внутрішньої душі людини, а завдяки зачісці було показано знаходження на певній сходинці ієрархії людини в соціумі. У статті розглядаються традиційні ініціації українців, які супроводжувалися зміною зачіски. Визначено значення обрядів для сучасного глобалізованого суспільства.

Ключові слова: *ініціація, стадії ініціації, образ Героя, національна ідентичність, ініціаційний символ.*

Постановка проблеми. Обряди ініціації, що служили засобом управління й перетворення людської особистості за допомогою свідомості, кодування підсвідомості внутрішньої душі людини, є одним із найбільш ефективних способів впливу на ідентичність і розглядаються з точки зору особистості та суспільства, а саме з позиції відносин Я/Інший. Вивчення цієї проблеми включає різні напрями. Так, у теорії особистості З. Фройд, пов'язуючи мотивацію людської поведінки переважно з природженими інстинктивними потребами й доводячи антагоністичні суперечності між свідомим і несвідомим, створив тричленну структуру особистості (свідоме, передсвідоме, несвідоме), а пізніше уточнив свою концепцію, у результаті чого структура особистості була представлена інстанціями: “Я” (Ego), “Воно” (Id), “Над-Я” (Super-Ego), де свідоме “Я” здавалося З. Фройдю полем єдиноборств двох сил – біологічних потягів індивіда та установок суспільства. А. Адлер переглянув уявлення З. Фройда про внутрішньоособистісні

конфлікти і вважав, що свідоме і несвідоме не є антагоністичними частинами індивіда, тому особистість характеризується не внутрішнім протиріччям, а єдністю, що ґрунтується на свідомому розвитку в людини почуття спільності (соціальний інтерес). К.Г. Юнг, вивчаючи цю проблему, демонстрував ідею колективного підсвідомого – усі люди мають схожі архетипи. З юнгівської позиції архетип це – загальнолюдські праобрази, що накопичились у колективному несвідомому протягом багатьох тисяч років і передаються у спадок. Юнгіанське архетипічне несвідоме характерне для всіх часів і народів, приклади якого проявлені у глобалізації суспільства в ролі ритуалів, обрядів, як механізму самозбереження, відтворення й регенерації культури. Інший традиційний напрям (теж юнгіанство) практикує індивідуальне підсвідоме, яке притаманне для внутрішньої душі людини – це *аніма*, – “образ душі”, “сполучений з несвідомим “Самість”, об’єднує свідоме і несвідоме. Вона є і “об’ємом” особистості, “центром цілісності”, і орієнтиром, “метою життя” [9, с. 269], тобто всіма елементами, завдяки яким досягається цілісність особистості. Результатом цього процесу стає прагнення людини до цілісності особистості, що символізує індивідуація, привести до якої може бажання набуття “Самості”. У розумінні К.Г. Юнга індивідуація – це процес, “за допомогою якого людина стає психічно “індивідуальною”, нерозділеною єдністю або “цілісною” [18, с. 205].

Названий процес можливо спостерігати під час звернення до традиції українського етносу на прикладі обрядів ініціації, що ритуально оформлювали змужніння і виховання молоді та перетворення її на дорослих і повноправних членів суспільства. В українському суспільстві традиційні обряди ініціації були пов’язані з певними ритуалами, що супроводжувалися зміною зачіски. Обряди, пов’язані зі зміною зачіски, у традиційних ініціаціях українців, їх значення для сучасного глобалізованого суспільства вивчено не достатньо, вченими окремо не розглядалося та єдиного узагальненого погляду на цю проблему ще не вироблено.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі проблеми вивчення обрядів ініціацій висвітлені в науковій літературі з різних галузей гуманітарних знань: антропології, історії релігії, етнографії, фольклористиці, психології та ін. Ініціація, як сакральне явище, розглядається в роботах Р. Генона, О. Дугіна та ін. У вивченні історії релігії теми ініціації представлені концепціями міфу про “вічне повернення” М. Еліаде. У структуралізмі до вивчення міфу і міфологічного мислення звертався К. Леві-Строс. Обряд у культурі та соціальній структурі традиційних суспільств розглядав А. ван Геннеп. Дж. Кемпбел описував обряд ініціації в героїчному міфі. Проблеми ініціації українців торкнувся у своїй книзі К. Черв’як, розглядаючи обряди життєвого циклу. Цією проблемою займалися українські науковці В. Давидюк, Л. Залізник, Ю. Писаренко та ін. У працях цих дослідників обряди, пов’язані зі зміною зачіски, не розглядалися як окремий предмет, а були невід’ємною складовою загального стану та аналізувалися в контексті зміни образу в цілому. У радянський період учені вивченням обрядів ініціацій в українській традиційній культурі практично не займалися. У сучасних умовах найбільше до цих проблем звертався В. Балущок. Об’єктом дослідження у його праці “Обряди ініціацій українців та давніх слов’ян” були ритуали, що стосувалися становлення молоді в українському традиційному суспільстві. До подальшого дослідження спонукають розвідки Г. Стельмащук, яка в монографії “Традиційні головні убори українців” подає інтерпретацію знаків-символів у зачісках та обрядових головних уборів з диференційованою оцінкою загальноестетичних і локальних етногеографічних особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному сенсі ініціація – це обряд, ритуал посвяти, що знаменує перехід індивіда на новий ступінь розвитку в межах певної соціальної групи. Як зазначає В.Н. Топоров, ритуалу в архаїчну епоху й традиційному суспільству належить дуже важлива роль у стабілізації життя колективу,

його самовідтворенні, згуртуванні людей у власне соціум [15]. А.К. Байбурин наголошував, що у традиційному суспільстві ритуал – це найбільш дієвий і, по суті, єдиний можливий спосіб переживання людиною й колективом критичних життєвих ситуацій [1, с. 3]. Відповідно до визначення й класифікації за А. ван Геннепом, ритуали ініціації належать до групи обрядів переходу, а сам процес переходу від однієї позиції до іншої здійснюється в три етапи: 1) сегрегація, тобто відокремлення людини від старого оточення і розрив її з минулим (прелімінарна, або передпорогова фаза, від лат. *limen* – поріг, межа); 2) транзиція – проміжний стан, порубіжний період, або лімінарна фаза; 3) реінкорпорація, тобто включення до суспільства й колективу заново, але вже в новій якості і новому статусі (постлімінарна фаза) [5]. Існують різні підходи в тлумаченні типів ініціативних обрядів, але основним у всіх ініціаціях, до якого б типу вони не належали, є те, що вони оформлювали вступ людини до закритих для непосвячених общинно-корпоративних об'єднань [13]. Традиційними ініціаціями українців і давніх слов'ян займався В. Балушок і, досліджуючи ці обряди, наголошував, що саме в давні часи найбільш повно розкриваються архаїчні основи світогляду сучасної людини: “Люди новітньої цивілізації продовжують слідувати архетипам, що своїми коренями сягають зорі людства” [2, с. 193]. У цьому сенсі М. Зібер, розглядаючи структуру українських парубочих громад з точки зору архаїзмів, звертав увагу на їх схожість із союзами молодих воїнів первісних народів. Парубоцькі громади українців, на його думку, були аналогічними до об'єднань родового суспільства, виступаючи їх пережитковими формами [8]. До аналогічних висновків у статті “Шлюбний ритуал та обряди на Україні” дійшов Хв. Вовк, де він дуже точно відзначив генетичний зв'язок українських парубоцьких та дівоцьких громад кінця ХІХ ст. зі спілками неодруженої молоді архаїчної доби: “Самі ці товариства – парубоцька та дівоцька громади – не що інше, як уламки того, що ми знаходимо ще тепер у майже незайманому вигляді на островах Пало (Palau), в населення Віндія (Vindhya), у хондів (Khonds), у дегуангів (Dehouangs), ураонів (Ouraons), купуїрів (Kourouires) [4]”.

Отже, в традиційних ініціаціях українців і давніх слов'ян є наявні архаїчні основи, а під самою ініціацією, говорячи сучасною мовою, розуміється соціальний міф, де головною особливістю при введенні людини в новий соціальний стан є символічне наслідування мандрівки Героя. Згідно з теорією Дж. Кемпбела мандрівник проходить декілька етапів випробувань, а саме: слідування на заклик до мандрівки, битва з охоронцем (Змієм або Драконом), мандрівка потойбічним світом зі стражданням, маніпулювання добрими чи злими силами, пошук і знаходження скарбу і повернення з потойбічного світу до звичайного життя [10]. За В. Балушком ініційовані члени таємного союзу, які ритуально перероджувалися на вовків, що пов'язано з міфом про вовкулаків, повторювали міфологічну мандрівку свого покровителя як типовий образ Змієборця. Основним епізодом названої мандрівки була битва Перуна з його змієподібним супротивником Велесом, у процесі чого ініційований “проковтувався” чудовиськом Змієм-Велесом, а потім, одержуючи при цьому магічні знання світу, “випльовувався” [6, с. 188]. В. Пропп дає цьому таке пояснення: “щоб долучитися до тотемної тварини, стати нею і тим самим вступити з нею в тотемний ряд, потрібно бути з'їденою цією твариною” [12, с. 206]. Узагальнюючи доведення низки вчених, І. Федь доходить висновку: “... Названі тотемічні уявлення були чи не першою спробою людської свідомості удосконалити кволе тіло людини міцним духом вибраного образу, наслідуючи який давав змогу вступити з ним у дружні стосунки” [16, с. 170], що певним чином досягалося завдяки обрядам ініціації.

В. Балушок, розглядаючи ритуал перетворення ініційованого на звіра доводить, що здійснювалось це шляхом одягання звіриної шкури, а це, по суті, процес маскуван-ня, що в сакральному аспекті означає прагнення героя-мандрівника в ідентифікації з ін-

шими. К. Леві-Строс, досліджуючи архаїчні форми американських індіанців, у книжці “Путь масок” розглядає обряди ініціації у структурі міфу, як історичну аналогію процесу юнгівської індивідуації. У цих ритуалах, де герой перемагає монстрів, маска уособлює кордон між природним і надприродним, сакральним і профанним, вказує на зв'язок з потойбічним світом і виступає у вигляді записів соціального коду на тілі ініційованого. Досліджувані К. Леві-Стросом типи масок *swaihwe* і *dzonokwa*, їх смисли та наповнення мають не тільки протилежну сутність, пов'язану з категоріями естетичного, як добро-зло, світло-тінь, а, як доводить І. Федь, і взаємозалежність один від одного і взаємопов'язану пластику. А це означає, що в прагненні гармонії особистих і суспільних інтересів існує пряма взаємопов'язаність і взаємозалежність протилежних категорій.

Саме тому можна припустити, що тотемна маска, а у нашому випадку це зачіска та пов'язані з нею головні убори й аксесуари, є першою формою ідентичності, що не тільки позначає тотемічного предка в ритуально-обрядовій діяльності, а і є символічною формою осмислення відносин людини і її соціальної ролі.

Із цієї позиції розглянемо проблему пошуків національної ідентичності в сучасній культурі, де у зв'язку із соціокультурною кризою актуалізується питання культурно-духовного наповнення людського буття природно-космічним Усесвітом, необхідним для набування людиною власної Самості.

Формування України як історичної нації закладається в епоху Відродження й бароко, коли актуалізуються шляхи пошуків між божественним, духовним і людським (тілесним) у людині, в результаті чого набуває повернення до категорії прекрасного (античні уявлення про людську особистість). У ці часи українське козацтво на відміну від європейської традиції мало тісний зв'язок із християнським світоглядом, що було характерною ознакою українського бароко. А. Макаров, розглядаючи українську барокову культуру, надає специфічного трактування образу мандрівника, борця за віру (в українській традиції це – козак), що трансформується з образу “лицаря” середньовічної культури. У названому образі простежується поєднання воїнських і чернечих рис: “Вони цінували водночас досконале володіння зброєю і зневагу до розкоші й комфорту, культ дружби й побратимства сполучався в їхній свідомості з християнською ідеєю самопожертви заради ближнього, особливо ж гнаного, уярмленого чи полоненого. Запорожці були професійними вояками, але головну мету свого життя вбачали у боротьбі з ворогами церкви й віри” [11, с. 118].

У традиційній українській культурі людина осмислюється як духовна особистість, спроможна сприймати світ не розумом, а чуттєво, для якої характерні такі естетичні критерії, як добро, зло, справедливість та ін. Саме тому для українського народу буде наявним образ Героя-Змієборця як борця зі злом, архетип якого буде пов'язаний з образом св. Юрія (Георгія Победоносця).

З класифікації А. Макарова видно, що козак в українській культурі характеризується двома типами героя: козак-воїн і козак-ченець, а в поєднанні загальних рис виникає образ такої собі людини-героя, боротьба якої спрямована не лише на зовнішній, а й на внутрішній духовний світ. Саме такий внутрішній герой найкраще зображений в образі Козака Мамає.

Дослідники з образотворчого українського традиційного мистецтва під час вивчення картин зробили підхід до розкриття сутнісних категорій образу Козака Мамає, заснованих як на зовнішній описовості, так і на внутрішній символіко-метафоричній суті. Із цього приводу М. Ткач зазначає: “Картина має два рівні сакралізації: експліцитний (проявлений, видимий, зовнішній) та імпліцитний (не проявлений, утаємничений, внутрішній)” [14]. Саме такі характеристики в контексті символіки та знаковості узагальнили в єдиному пластично-словесному образі козацьку епоху. Торкаючись опису

картини, можна зазначити: центральний образ – Козак Мамай – має характерну для степовика позу духовного воїна, ним володіє спокій, урівноваженість. На увагу заслуговують інші складові частини композиції, що мають символічний характер і вказують на постать героя як мандрівника потойбічного світу: світове дерево, кінь, вовняний пояс та ін., а особливо зачіска-оселедець, що ототожнюється із завершальною стадією ініціації при посвяченні у запорожці (у попередніх дослідженнях було проведено аналіз зміни зачіски в обрядах ініціації при посвяченні в запорожці, що дозволило стверджувати: чим вищий статус отримував запорожець, тим концентрація зачіски здійснювалася ближче до маківки). Слід зазначити, що проведені дослідження низки вчених у цьому напрямі (П. Білецький “Козак Мамай” – українська народна картина”, Т. Марченко “Козаки-Мамаї”, О. Шокало “Козак Мамай – образ українського лицаря” та ін.) і названі описові й словесні характеристики зазначають “східне” походження образу козака, а розглянута нами в процесі ініціації трансформація зачіски має наявні космогонічні знаки. Такі висновки співвідносять найархаїчніші солярні й лунарні символи як матеріально закріплені зачіскою в процесі ініціаційних обрядів з концепцією макрокосму-мікрокосму. Для доведення таких висновків звернемося до названих зачісок. Зачіски “під макітру”, “у кружок” являли собою підстрижене волосся навколо голови, що за формою нагадувало коло, і з нашої позиції виражало ідею луни-місяця, рух по небу та зв’язок з календарним циклом. У процесі ініціації така зачіска трансформувалася і при наданні запорожцю найвищого статусу: “Козак”, “Характерник”, “Волхв” – він отримував “чуприну” або “оселедець”, характерною особливістю яких було довге пасмо волосся, що залишалося на маківці. Д.І. Яворницький стверджує, що такі зачіски неодмінно носили за лівим вухом [19], а це з позиції лунарних знаків може розглядатися як молодий місяць – “молодик”, що “вважався найсприятливішим для більшості робіт [3, с. 42]”. А. Голан у книзі “Міф і символ” доводить ототожнення образу змії-бик-луна в міфах, повір’ях різних народів і наводить приклади, з одного боку, їх зв’язку з потойбічним світом, з іншого, ототожнення з богом землі, що забезпечує родючість [6, с. 56]. Такий самий сенс мала козацька шапка-шлик, що передавала таку ж сутність: “Запорозькі козаки носили шапки з високим околишем із сивого овечого хутра та з суконним чи шовковим верхом, подібного до ворока... оздоблювали їх нашитим навхрест золотим чи срібним позументом” [13, с. 206].

Отже, традиційним ініціаціям запорожців притаманні архаїчні основи, а зачіска, як ініціаційний символ у посвячувальних обрядах, співіснувала з концепцією макрокосму-мікрокосму. Продовжуючи такі висновки, буде цікаво звернутися до традиційних жіночих зачісок українців та давніх слов’ян і визначити не тільки протилежну їм сутність до чоловічих, а і єдину з ними взаємопов’язану взаємозалежну ініціаційну пластику. На противагу хлопчиковому постригу, що дитині традиційно проводили у віці одного року: стригли волосся спочатку хрестоподібно, а потім і усю голову, такий самий сенс мало перше заплітання коси дівчинці, коли їй мине 5 років, для чого спеціально запрошували “сохтівну жінку”, яка заплітала коси “у хрест” [17, с. 8]. Такий обряд “заплітання волосся у хрест” пізніше трансформувався в зачіску “чотири кіски” [13, с. 148] і, як припускає Г. Стельмащук, був пов’язаний з архаїчним світоглядом людини про чотири сторони світу.

Інший приклад з розглядуваної проблеми пов’яжемо з архетипом матері, що у традиційній культурі українців займав вагоме місце. Ще від часів Київської Русі світогляд українського народу підносить образ **Софії – Премудрості Божої**. “Так званий “київський тип” – Софія-Богоматір – “зодягнена в сонце” із “місяцем під ногами”, а промені навколо голови утворюють ефект сяючої “зіркової” корони” [7]. Можливо, саме із цим іконообразом, що доводить шлях спасіння “за допомоги” Премудрості і “чезрез” Неї і доносить архетип Софії, на нашу думку, пов’язано з використанням у зачіс-

ках вінкоподібних, як ототожнення із сонцем, прикрас, аксесуарів, головних уборів. Прототипом згаданого об'єкта була архаїчна начільна пов'язка із розміщенням на ній знаків-символів (зуби песця, пластинки з іклів вепра, пир'я птиці та ін.), що відома від найдавніших часів у багатьох народів, а з часом така сутність трансформувалась як у головний убір, використання якого характерно для жінок: тюрбаноподібний (портрет Роксолани), обрус, намітка та ін., так і в зачіску: “за давньослов'янською традицією, українські дівчата... заплітали волосся у дві коси, рідше – в одну, які в будень укладали навколо голови” [13, с. 68]. Тлумачення вищезгаданої проблеми є вагомим фактором у доведенні визначення не тільки протилежної сутності традиційних жіночих зачісок українців і давніх слов'ян до чоловічих (Сонце-Місяць, небесне-земне та ін.), а і єдиної з ними взаємопов'язаної взаємозалежної ініціаційної пластики (наявність архаїчної основи, ініціаційний перехід від земного до небесного як шлях спасіння “за допомоги” Премудрості і “через” Неї).

Розглянуті ритуали в сучасному суспільстві побутують і сьогодні, вони є маргінальними і зберігаються згідно з польовими дослідженнями В. Балушка “в замкнених соціальних угрупованнях, часто маргінальних” [2, с. 10]. Для сучасності елементи процесу ініціації будуть зберігатися виключно в перукарському мистецтві, де прояви цього процесу демонструють представники політичної, культурної, спортивної еліти. Підсумовуючи дослідження, слід наголосити, що для формування національної ідентичності в сучасній культурі потрібно актуалізувати питання забезпечення культурно-духовного наповнення людського буття на основі зв'язку сакрального з глибинними архетипами людської свідомості, а завдяки інтегруванню зачіски, як ініціаційного символу традиційних ініціації українців, забезпечити загальну цілісність культури, суспільства, людини.

1. Байбуурин А. К. Ритуал в традиционной культуре : Структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов / Альберт Кашфуллоевич Байбуурин. – С. Пб. : Наука, 1993. – 240 с.
2. Балушок В. Обряди ініціації українців та давніх слов'ян / Василь Балушок. – Львів ; Нью-Йорк : М. П. Коць, 1998. – 216 с. : іл.
3. Балушок В. Світ середньовіччя в обрядовості українських цехових ремісників / Василь Балушок. – К. : Наук. думка, 1993. – 120 с.
4. Вовк Хв. Шлюбний ритуал та обряди на Україні / Хв. Вовк // Студії з української етнографії та антропології. – К. : Мистецтво, 1995. – С. 228–229.
5. Геннеп Арнольд ван. Обряды перехода / Арнольд ван Геннеп ; [пер. с фр. Ю. Е. Ивановой, А. В. Покровской]. – М. : Восточная литература, 1999. – 198 с.
6. Голан А. Миф и символ / Ариэль Голан. – М. : РУССЛИТ, 1994. – 375 с. : ил.
7. Демчук Р. В. Образ Софії-Премудрості у східнохристиянському ракурсі / Р. В. Демчук // Магістеріум. – 2007. – № 26. – С. 33–42.
8. Зибер Н. Очерки первобытной экономической культуры / Н. Зибер. – С. Пб., 1899. – С. 352.
9. Кириленко Г. Г. Краткий философский словарь : 288 понятий, 156 персон / Г. Г. Кириленко, Е. В. Шевцов. – М. : АСТ, 2010. – 480 с.
10. Кэмпбелл Дж. Герой с тысячами лицами / Джозеф Кэмпбелл ; [пер. с англ. А. П. Хомик]. – К. : София, 1997. – 336 с.
11. Макаров А. Світло українського бароко / Анатолій Макаров. – К. : Мистецтво, 1994. – 288 с. : іл.
12. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. – Д. : ЛГУ, 1986. – 365 с.
13. Стельмашук Г. Г. Традиційні головні убори українців / Г. Г. Стельмашук. – К. : Наук. думка, 1993. – 240 с. : іл.
14. Ткач М. Соборність духовного і матеріального світу : [українська народна картина “Козак Мамай”] / М. Ткач // Образотворче мистецтво. – 2002. – № 2. – С. 18–19.
15. Топоров В. Н. О ритуале : Введение в проблематику / В. Н. Топоров // Архаический ритуал в фольклорных и раннелитературных памятниках. – М. : Наука, 1988. – С. 17–18.
16. Федь І. А. Іконічна інтенція героїчного : монографія / І. А. Федь. – Слов'янськ : Канцлер, 2004. – 204 с.
17. Шухевич В. Гуцульщина : у 5 ч. Ч. 3 / Володимир Шухевич. – Львів : Наукове т-во ім. Шевченка, 1902. – 257 с. : іл. – (Матеріали до українсько-руської етнології ; т. 5).

18. Юнг К. Г. Аналитическая психология: теория и практика : Тавистокские лекции / К. Г. Юнг ; [пер. с англ., вступ. ст. В. В. Зеленского]. – С. Пб. : Б.С.К., 1998. – 211 с.
19. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків : у 3 т. / Д. І. Яворницький. – К. : Наук. думка, 1990. – Т. 1. – 581 с.

Initiation rites served as a means of management and transformation of the human person through consciousness, occurred coding subconscious inner soul of man, but because her hair has been shown to find at a certain stage in the hierarchy of human society. The article discusses the traditional initiation of Ukrainians who were accompanied by a change of hairstyle. The values of the rites for the modern globalized society.

Keywords: *initiation, initiation stage, the image of the Hero, national identity, a symbol of initiation.*